

САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

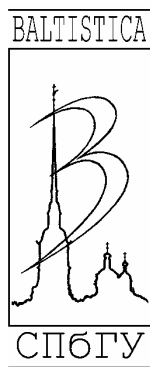
XV

**международная
научная
конференция
студентов-филологов**

ТЕЗИСЫ

*20 апреля 2012 г.
Санкт-Петербург*

Филологический факультет
Санкт-Петербургского государственного университета
2012

<http://www.genling.nw.ru/baltist/>

Ответственные редакторы:

А. В. Андронов
Д. Д. Филатова

БАЛТИСТИКА

Руководитель секции — доц. Алексей Викторович Андронов

Ответственная за работу секции — Дарья Дмитриевна Филатова

Ida Davidavičiūtė (Vilniaus universitetas)

Triskiemenių lietuvių vardų, turinčių ((C)C)V(v)- tipo pirmąjį skiemenį, trumpinimas

Asmenvardžių trumpinimas yra lietuvių onomastikoje nedaug tirta sritis, nors trumpiniai yra gan dažnai vartojami šnekamojoje kalboje. Dažniausiai dėl kalbos ekonomijos trumpinami tris ar daugiau skiemenų turintys asmenvardžiai. Todėl šio tyrimo objektu ir buvo pasirinkti populiariausi triskiemeniai lietuvių vardai, turintys pirmąjį ((C)C)V(v) struktūros skiemenį. Manant, kad mokyklinio amžiaus vaikai ir dažniau, ir įvairiau trumpina vardus, buvo pasirinkta 12–15 metų amžiaus respondentų grupė, kuri ir buvo anketuota. Tiriant triskiemenių vardų trumpinimo tendencijas buvo siekta nustatyti, kuris pamatinio vardo skienu, skienuys ar jų dalis dažniausiai tampa priesagas turinčių ir neturinčių trumpinių pamatu.

Atlikus tyrimą nustatyta, kad daugiausia yra nedeformuotų nepriesaginių asmenvardžių trumpinių. Jie visi sudaryti iš pirmojo skiemens ir antrojo skiemens inicialės, pridėjus baigmenį, pvz.: *Auris* < *Aurimas* ir *Auga* < *Augustė*. Taip pat dažni yra šį pamatą ar tik pirmą pamatinio vardo skiemenį išlaikę nedeformuoti trumpiniai su balsinėmis ir priebalsinėmis priesagomis, pvz.: *Rai-ka* < *Raimundas*, *Aur-inka* < *Aurelija*. Nustatyta, kad jie sudaromi su variantų turinčiomis 6 balsinėmis ir 6 priebalsinėmis priesagomis. Retesni yra deformuoti triskiemenių vardų trumpiniai, kurių dažniausias pamatas yra deformuotas pirmasis pamatinio asmenvardžio skienu ir antrojo inicialė, pvz.: *Doma* < *Daumantas*. Kiti kiek dažniau pasitaikantys atvejai: prie pamatinio pirmojo skiemens pridėjama trečiojo pamatinio asmenvardžio skiemens inicialė, pvz.: *Polas* < *Povilas*, ar antrojo skiemens finalė, pvz.: *Rana* < *Raminta*. Tiriant taip pat buvo pastebėta, kad mokiniai dažniau linksta vartoti priesagas turinčius trumpuosius vardus, kurie yra deformuoto hipokoristinio kamieno, pvz.: *Dof-kė* < *Dovilė*, nei be priesagų, pvz.: *Vycė* < *Vytautas*.

Lietuvių prielinksnio *per* ir latvių *pār* semantinė analizė

Pranešime aptariamos lietuvių ir latvių prielinksnių *per* ir *pār* reikšmės, nustatytos remiantis medžiaga, kuri buvo rinkta iš lietuvių ir latvių kalbų tekstynų („Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas“ – <http://donelaitis.vdu.lt/>, „Līdzsvarots mūsdienu latviešu tekstu korpuss“ – <http://www.korpuss.lv/>). Lietuvių (DLKG 2006: 450) ir latvių (MLLVG 1959: 741) gramatikose pateiktų reikšmių skaičius skiriasi, nes jose yra įtrauktos ir tos reikšmės, kurios dabar yra labai retos arba visai išnykusios. Aprašant prielinksnių reikšmes buvo remtasi kognityvine lingvistika. Pranešime bandoma nustatyti, kuri vienos ir kitos kalbos prielinksnio reikšmė yra pagrindinė (iš kurios išsišakojo kitos reikšmės), ir visas kitas reikšmes sujungti į vieną tinklą. Taip pat kiekviena prielinksnių reikšmė turi kognityvinę schemą, kurioje parodomas trajektorius (ang. *trajectory*) ir riboženklis (ang. *landmark*) santykis. Jeigu reikšmė turi poreikšmių, pateikiama kiekvieno poreikšmio kognityvinė schema ir kognityvinis jų tinklas.

Pranešimo išvados:

- Aptarus lietuvių prielinksnio *per* ir latvių *pār* reikšmių skirtumus ir panašumus nustatyta, kad skirtumų yra daug daugiau nei panašumų.
- Latvių prielinksnis turi 2 reikšmes. Vieną jų (erdvės reikšmę) turi ir lietuvių prielinksnis, pavyzdžiui, abu prielinksniai turi slinkties kelio poreikšmių (*traukiame tiesiai per laukus; pār vaigiem plūda asaru straumes*), tačiau latvių *pār* turi mažiau poreikšmių (lietuvių yra 9, o latvių – 3 erdvės reikšmės poreikšmiai). Taigi, ši reikšmė tik iš dalies atitinka lietuvių prielinksnio reikšmę, o jos poreikšmių kognityvinis tinklas yra mažesnis nei lietuvių prielinksnio. Antrosios (pranašumo) latvių *pār* reikšmės (pavyzdžiui, *pēc uzvaras pār Lietuvu kāds paspēja apjautāties, kādu vietu mēs šeit izcīnīsim*) lietuvių prielinksnis neturi.
- Lietuvių kalboje yra 4 prielinksnio *per* reikšmės, kurių neturi latvių prielinksnis.

Lietuvių prielinksnis *per* turi daugiau reikšmių ir poreikšmių nei latvių *pār*, todėl trumpai apžvelgiami kiti latvių prielinksniai, kurių reikšmės atitinka lietuvių *per*. Nustatyta, kad visas latvių prielinksnio *caur* reikšmes turi lietuvių prielinksnis *per*.

Literatūra

DLKG – Dabartinė lietuvių kalbos gramatika. Vilnius, 2006.

MLLVG – Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I sēj. Rīgā, 1959.

Vai K. Fīrekera perikopju teksti (1685) bija viens no E. Glika grāmatas „Tas Jauns Testaments“ (1685) avotiem?

Pēc Jāņa Strauberga domām (1943: 199) E. Glika Bībeles tulkošanas vadu ir ļoti ietekmējis K. Fīrkers. Arī Vincs Urbutis (1997: 264) ir minējis, ka K. Fīrekera Bībeles fragmenti tika izmantoti E. Glika tekstā. Tomēr paliek jautājums, vai tas bija iespējams, jo E. Glika Bībeles un K. Fīrekera perikopju tekstu H. Adolfa sastādītajā „Kurzemes rokasgrāmatā“ izdošanas gads ir tas pats — 1685. Iepriekšminēto tekstu sakarus visvairāk ir pētījis L. Bērziņš (1928: 145–224; 1939: 148–161), kurš ir pierādījis, ka K. Fīrekera teksti bija pieejami rokrakstos. Balstoties uz jau minētā valdošā uzskata, izvirzīta hipotēze, ka K. Fīrekera teksti bija viens no E. Glika rediģētā Jaunā Testamenta avotiem.

Veicot iepriekšminētās hipotēzes pārbaudi, tika izanalizēti 19 perikopju fragmenti, kas ir kopīgi abām grāmatām, lai noskaidrotu, vai tiešām K. Fīrekera teksti ir tik ļoti ietekmējuši Bībeles tulkošanas darbu. Atrasti daudzi piemēri, kuros redzama K. Fīrekera tekstu ietekme (dažās vietās teksti saskan vārds vārdā):

- Lk 21,28 **1545:** *so sehet auf und hebet eure Häupter auf*
LVM: *tad skatiaitees aukšcham / vnd pazelleeta juhšsus Ghallwus*
MP: *tad skattaittees aukšcham / und pazelleeta juhšsas Ghallwas*
FP: *Tad pazeldami juhšsas Galwas / škataitees us Augšschu*
JT: *tad pazeldami juhšsas Galwas / škattajtees uhs augšschu*
- Lk 21,30 **1545:** *so sehet ihr's an ihnen und merket*
LVM, MP: *tad rādſaht juhs py teems / nomannaita*
FP: *tad redſaht juhs pee teem*
JT: *tad redſaht juhs pee teem*

Tomēr nedaudz vairāk ir tādu piemēru, kas liecina, ka E. Glikis izmantojis ne tikai K. Fīrekera materiālus:

- Mt 11,2 **1545:** *Da aber Johannes im Gefängnis die Werke Christi hörete*
LVM: *KAd (Janis) Johannes Czeetuma` tohs darrbus Chriſtii dſirdeya*
MP: *KAD Johannes Janis Zeetuma` buhdams tohs darrbus Chriſti dſirdeja*
FP: *Kad Jahnis / tas Kriſtitajs / Zeetumâ buhdams / tohs Darbus Kriſtus dſirdeja*
JT: *UN kad Jahnis Zeetumâ tohs Darbus Kriſtus dſirdeja*

Atrodami arī tādi piemēri, kurus var saukt par G. Manceļa un K. Fīrekera tekstu sajaukumu:

- 1 Kor 4,3 **1545:** *daß ich von euch gerichtet werde oder von einem menschlichen Tage: auch richte ich mich selbst nicht*
LVM: *ka es no jums tešsahts kļuhſtu / jeb no kadu Czillwāzigu Deenu. Es arridfan nhe teešayohs šōw paſſchu*
FP: *ka es no jums teešsahts tohpū / jeb no Zilwezigas Deenas: (pehz Zilweka Dohmahms) Es arri pats ne teešašohs*
JT: *ka es no jums teešsahts kļuhſtu jeb pehz Zilweka Dohmahm / neds es arridfan šew paſchu teešajohs*

Rezultāti liecina, ka atrodami daudzi piemēri, kas atbilst izvirzītajai hipotēzei. Tātad var secināt, ka K. Fīrekera teksti ir ietekmējuši E. Glika Bībeles tulkošanas gaitu, un tā apstiprināt jau esošo viedokli. Tomēr jāsaaka arī, ka, spriežot pēc piemēriem, tas nebija vienīgais vai arī galvenais „Tā Jaunā Testamenta“ avots.

Avoti

- 1545 – Biblia: das ist: die gantze Heilige Schrifft deudsch. Auffß new zugericht. D. Mart. Luth. Wittenberg, 1545. (M. Lutera Bībele augšvācu valodā: <http://lutherbibel.net>)
- LVM – Lettisch Vade mecum. Durch Georgium Mancelium. Riga, 1631.
(G. Manceļa rediģētā Vidzemes luterāņu rokasgrāmata:
http://www.korpuss.lv/senie/static/Manc1631_LVM.html)
- MP – Lettische Lang-gewünschte Postill. [Teil 1.] Durch Georgium Mancelium; Lang-gewünschte Lettische Postill. [Teil 2–3.] Verfertigt durch Georgium Mancelium. Riga, 1654.
(G. Manceļa Postilla:
http://www.korpuss.lv/senie/static/Manc1654_LP1.html, ..LP2.html, ..LP3.html)
- FP – Vermehretes Lettisches Hand-buch [...] außgefertiget von Henrico Adolphi. Mitau, 1685.
(K. Fīrekera perikopes H. Adofīja sastādītajā Kurzemes luterāņu rokasgrāmatā)
- JT – Tas Jauns Testaments. Riga, 1685 (E. Glika Jaunās Derības tulkojums:
<http://www.korpuss.lv/senie/source.jsp?codificator=JT1685>)

Literatūra

- Bērziņš 1928 — L. Bērziņš. Kristofors Fūrekers un viņa nozīme latviešu literatūrā // Filologu biedrības Raksti 8, 1928. — 145.–224. lpp.
- Bērziņš 1939 — L. Bērziņš. Ernsts Gliks tulkotāja darbā // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts 2, 1939. — 149.–161. lpp.
- Straubergs 1943 — J. Straubergs. Kā noritēja Bībeles tulkošanas darbs // Izglītības Mēnešraksts 9, 1943. — 197.–200. lpp.
- Urbutis 1997 — V. Urbutis. (Rec.:) Trevor G. Fennell, Fūrecker's dictionary: the first manuscript, Rīga, Latvijas Akadēmiskā bibliotēka, 1997, 320 p. // Baltistica 32(2), 1997. — p. 264–269.

Eglē Kučinskaitē (Vilniaus universitetas)

Priešdēlio *da-* vartojimo arealas

2011 m. Vilniuje vykusioje konferencijoje Vladimirui Toporovui atminti „Baltai ir slavai: dvasinių kultūrų sankirtos“ Kirilas Kožanovas skaitė pranešimą „Lietuvių kalbos priešdėlio *da-* semantika arealiniame kontekste“. Atsiribojęs nuo kalbos istorijos faktų K. Kožanovas aptarė šio, lietuvių bendrinėje kalboje nevartojamo, prefikso semantiką (Kohzanov 2011). Tešiant priešdėlio *da-* vartosenos lietuvių kalboje temą, aptariamą jo vartojimo arealas.

Nepaisant to, kad ši morfema nebuvo įsileista į bendrinę kalbą kaip svetimybė, skolinys iš slavų kalbų, jos gyvavimo šnekamojoje kalboje ir tarmėse nuneigti neįmanoma. Daugelio kalbininkų uoliai taisomas priešdėlis vis dar kelia diskusijų bangas. Pagrindiniai jo taisymo motyvai, publikuoti moksliniuose darbuose, straipsniuose ar sklandantys gyvojoje šnekoje, esą įrodantys priešdėlio slavišką kilmę, yra tokie:

- priešdėlio *da-* reikšmės sutampa su priešdėlio *do-/da-* reikšmėmis slavų kalbose (apie tai jau kalbėjo K. Kožanovas);
- nėra jį atitinkančio prielinksnio;
- jis mažai vartotas senojoje raštijoje;
- jį taisė Jonas Jablonskis, prisidėjęs prie bendrinės kalbos kūrimo, ir kiti žymūs kalbininkai;
- priešdėlis *da-* vartojamas tik ten, kur teritorija ribojasi su slavais.

Visi jie turi svarių kontrargumentų; plačiau bus aptariamas teritorijos aspektas. Pranešime bus komentuojami Vytauto Mažiulio ir Antuono Breidako straipsniai. Pirmajame, publikuotame 1958 m., teigiama, kad priešdėlis *da-* vartotas visoje Lietuvoje, tačiau daugiausia – pietiniuose ir rytiniuose regionuose (Мажюлис 1958: 127), o Rytinėje Prūsijoje kur kas mažiau nei LDK (ten pat, 130). Antrasis, pasirodęs 1972 m., teikia priešdėlio *da-* baltiškumo galimybę, remdamasis XVIII a. latvių kalbos ir istorijos žiniomis: tuo metu Latvija priklausiusi Rusijai, tačiau latvių kalboje priešdėlis *da-* bei prielinksnis *da* ne tik neišplito, bet jo vartojimas gerokai sumenkėjo (Брейдак 1972: 141).

Siekiant palyginti autoritetų teiginius su realia padėtimi, esančia Lietuvoje ir, žinoma, kitusia jau po straipsnio pasirodymo, tiriami „Lietuvių kalbos žodyno“ (<http://www.lkz.lt/startas.htm>) duomenys, t. y. visi žodžiai, turintys priešdėlį *da-* ir teritorines žymas (nemažai tokių žodžių paimta iš senųjų raštų ar kitų rašytinių šaltinių – nuo jų atsiribojama). Tokiu būdu bus apžvelgiama, kuriuose regionuose šis prefiksas vartojamas.

Remiantis šio tyrimo rezultatais, galima daryti išvadą, kad priešdėlis *da-* Lietuvos teritorijoje yra paplitęs gana tolygiai. Tai nenuneigia galimai slaviškos prefikso kilmės, bet jos ir neįrodo.

Literatūra

- Kožanov 2011 — K. Kožanov. Lietuvių kalbos priešdėlio *da-* semantika arealiniame kontekste // Baltai ir slavai: dvasinių kultūrų sankirtos. Tarptautinės mokslo konferencijos akademikui Vladimirui Toporovui atminti pranešimų tezės. Vilnius, 2011 m. rugsėjo 14–16 d. Vilniu, 2011. – p. 42.
- Брейдак 1972 — А. Брейдак. Происхождение предлога *da* и приставки *da-* в балтийских языках // Известия Академии наук Латвийской ССР, № 4 (297), 1972. — с. 137–142.
- Мажюлис 1958 — В. Мажюлис. Происхождение приставки *da-* в балтийских языках // Вопросы славянского языкознания, вып. 3, 1958. — с. 127–133.

Inesė Loseva (Latvijos universitetas)

Gyvūnų ir augalų pavadinimų panašumai ir skirtumai lietuvių kalbos ir latvių kalbos latgališkose šnektose

Latgala ir Lietuva visada buvo susijusios etniniais ir kalbiniais ryšiais. Anot Z. Zinkevičiaus (2005: 200) „...lietuvių liekanos Latgaloje pasiekė mūsų

laikus. (...) Dabar tik vienur ar kitur galima sutikti senesnės kartos žmonių, kalbančių ar bent suprantančių lietuvių“. Nors Latgaloje lietuvių kalba baigia išnykti (šis procesas buvo ypač intensyvus tarp Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų) ar jau visai išnykusi, jos pėdsakų galima rasti latviškose tarmėse. Kita vertus, lietuvių kalbą ir latvių kalbos aukštaičių tarmės lagališkąsias šnektas (la. *augšzemnieku dialekta latgaliskās izloksnes*) sieja ne tik lietuvių kalbos įtaka, bet ir iš senų laikų paveldėtos bendros ypatybės. Jas ypač lengva pastebėti, kai bendrumo ieškoma leksikos sluoksniuose.

Iki šių dienų latgališkose šnektose ir lietuvių kalboje nemažai bendrų izoglosų likę gyvūnų ir augalų pavadinimuose. Bendros leksemos būdingos ir paveldėtai, ir skolintai leksikai, tačiau daugiau panašumų galima rasti būtent paveldėtoje leksikoje. Kad patikrintų tokią išvadą, tyrimui buvo pasirinkti šaltiniai, kurie kuo plačiau atspindi kalbos ar šnektos leksiką.

Lyginant latgališkų šnektų augalų pavadinimus su lietuvių kalbos pavadinimais, matyti, kad iš 23 apžvelgtų paveldėtų žodžių beveik pusė turi atitikmenis, pvz., latg. *olksna* (LVLf 2003: 364) – lie. *alksna* (LKŽe), latg. *čača* (DD 2010: 30) / *k'ek'ä* (KIV 1998: 540) – lie. *kekė* (LKŽe). Tačiau pasitaiko ir tokių pavadinimų, kurie turi vienodą išraišką, bet skirtingą semantiką (yra heterosemantinės homoformos), plg., latg. *pâgl'ä* (DD 2010: 30), *paeglis* (LVDA 1999: 47) ‘kadagys’ ir lie. *paeglė* ‘grybas (piktoji ūmėdė)’ (LKŽe).

Panašiai yra ir su skolintais augalų pavadinimais – iš dvidešimties buvo rastas atitikmuo aštuoniems. Paprastai tai yra visais laikais žmonėms labai svarbūs kultūriniai augalai, pvz., latg. *casnàks* (KIV 1998: 211) ir lie. *česnākas* (LKL 1990: 238) ar latg. *v'išn'ä* (DD 2010: 29) ir lie. *vyšnià* (LKL 1990: 243).

Taip pat užfiksuota augalų ar su jais susijusių realijų pavadinimų hibridinių formų, kai vienas iš komponentų (pavyzdžiui, šaknis) yra skolintas, o kitas (pavyzdžiui, priesaga) – paveldėtas, pvz., latg. *bùl'vâit'ä* ‘laukas, kur auga bulvės’ (KIV 1998: 197), lie. *bulvaitė* ‘maža bulvė’ (LKŽe) (*bulv-* – iš slavų kalbų skolinta šaknis, *-ait-* – baltiška priesaga).

Su gyvūnija susijusios paveldėtos leksikos sluoksnyje taip pat daugiau negu pusei pavadinimų buvo rasta atitikmenų, pavyzdžiui, latg. *mosola* (KIV 1998: 596) – lie. *mašalas* (LKŽe), latg. *kañeñä* (DD 2010: 32) – lie. *kamanė* (LKL 1990: 30). Įdomu pažymėti, kad tardami latgališkus pavadinimus *bríc'* ir *àl'n'c'* (KIV 1999: 76) tarmės atstovai neskiria šių gyvūnų, o lietuvių ir latvių bendrinėse kalbose jų reikšmės yra atvirkščios: lie. *briedis* atitinka la. *alnis*, o lie. *elnias* – la. *briedis* (LKL 1990: 29, 148).

Tačiau latgališkose šnektose ir lietuvių kalboje mažiau yra skolintų atitikmenų – iš 10 apžvelgtų surasti tik 3: latg. *gòn'čs* (KIV 1998: 324) – lie. *gončas* ‘medžioklinis šuo’ (KIV 1998: 324), latg. *kanaraks* (LVLf 2003: 360) – lie. *kanarka* (LKŽe), latg. *kurapatka* (KIV 1998: 535) – lie. *kurapka* (LKŽe). Vienam latgališkam pavadinimui rastas atitikmuo su nevienoda semantika – latg. *kačka* ‘antis’ (KIV 1998: 471), plg. lie. *kačka* ‘medinis durų įtvaras’ (LKŽe).

Leksikos analizē leidžia teigti, kad lietuvių kalbos žodžiai turi atitikmenų, iš latvių tarmių daugiau būdingų latgališkosioms, ypač pietų Latgalos šnektoms. Daugiau bendrumų skolintos leksikos sluoksnyje randama rytų Latgalos šnektose, labiau paveiktose slavų kalbų.

Šaltiniai

- ADT 1983 – Augšzemnieku dialektu teksti. Rīga, 1983.
 KIV 1998 – Reķēna A. Kalupes izloksnes vārdnīca. A–M. Rīga, 1998.
 LKL 1990 – Sabaliauskas A. Lietuvių kalbos leksika. Vilnius, 1990.
 LKŽe – Lietuvių kalbos žodynas. T. I–XX. Vilnius, 1941–2002 (el. variantas: www.lkz.lt).
 DD 2010 – Loseva I. Leksikas attīstības tendences Nirzas izloksnē. Diplomīnis darbs / Latvijas Universitāte, Humanitāro zinātņu fakultāte. Rīga, 2010.
 LVDA 1999 – Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika. Rīga, 1999.
 LVLf 2003 – J. Kursīte, A. Stafecka. Latgale: valoda, literatūra, folklorā. Rēzekne, 2003.
 Zinkevičius 2005 — Z. Zinkevičius. Lietuvių tautos kilmė. Vilnius, 2005.

Георгий Алексеевич Мороз (РГГУ)

Литовская конструкция «kas + существительное» в ареальном аспекте

В ходе работы были рассмотрены 16 языков (литовский, латышский, эстонский, финский, венгерский, польский, чешский, словацкий, белорусский, украинский, русский, болгарский, румынский, немецкий, шведский, датский) и была составлена карта распространения конструкции «(существительное) + *что* + существительное» в значении ‘каждый’ и её разновидностей.

Рассмотрим значения исследуемой конструкции в литовском языке, обнаруженные нами также и в других языках (польском, белорусском, украинском, чешском и словацком). Важно отметить, что в латышском языке исследуемой конструкции не обнаружено:

1) Лексикализованное временное значение. Застывшие синтагмы, порой фразеологические и уникальные.

литовский	польский	белорусский	украинский	чешский
<i>kasnakt</i>	<i>coroczny</i>	<i>штодзённік</i>	<i>щоденник</i>	<i>co chvíli</i>
‘еженошно’	‘ежегодный’	‘ежедневник’	‘дневник’	‘всё время’

2) Временное значение. Конструкция маркирует частотность действия, обозначенного глаголом, и позволяет подставить именные группы, обозначающие любой временной отрезок, а не только базовые (такие как год, месяц, день, час).

литовский	польский	и аналогичные
<i>kas penki-os</i>	<i>dien-os</i>	примеры из
что пять-NOM.PL	что пять.ACC	белорусского и
‘каждые пять дней’	‘каждые пять дней’	украинского

3) Обобщенное значение частотности. В исследуемую конструкцию можно подставить не только слова и словосочетания со значением времени, но и слова, которые такой семантики не имеют. Это произошло видимо из-за метафорического переноса, который позволил образовывать словосочетания с порядковыми числительными. Кроме литовского конструкция представлена в польском и украинском.

- (1) ... *būri-ai* *keis-dav-o-si* *kas* *penki-os* *myli-os...*
отряд-NOM.PL менять-НАВ-PST-RFL что пять-NOM.PL миля-NOM.PL
‘...отряды менялись каждые пять миль...’

украинский

- (2) *Щоп'ям-ий* *чоловік* у *кравату-і*.
что.пять-NOM.SG человек.NOM.SG в галстук-LOC.SG
‘Каждый пятый человек — в галстук’

Важно отметить, что исследуемая конструкция показывает частоту кодируемого глаголом действия и не является простым эквивалентом значения ‘каждый’:

- (3) *Kiekvien-ame* *vaist-e* *yra* *arsen-o*.
каждый-LOC.SG лекарство-LOC.SG быть.PRAE.3 мышьяк-GEN.SG
‘В каждом лекарстве — мышьяк’

- (4) **Kas* *vaist-q* *yra* *arsen-o*.
каждый-NOM.SG лекарство-ACC.SG быть.PRAE.3 мышьяк-GEN.SG
‘В каждом лекарстве — мышьяк’

В польском, чешском, словацком, русском украинском и белорусском также была обнаружена конструкция «что (ни) X, то Y». Эта конструкция, хоть и связана с исследуемой, однако имеет значение ‘какого X ни возьми...’, которое несколько отстоит от исследуемого нами значения ‘каждый’.

Чешская и словацкая конструкция «X что X», которая используется в этих языках во временном значении, проявляет много сходства с исследуемой:

чешский

- (5) *Sedáva-l* *den co den* *před* *kostel-em* *sv. Klement-a* *a...*
сживать-PST день.что.день перед церковь-INST.SG св. Клемент-GEN.SG и...
‘Каждый день он сживал перед церковью св. Клемент и...’

Можно предположить, что конструкция «X что X» раньше была широко распространена, а потом в языках народов, находившихся под влиянием Великого Княжества Литовского, а позже и Речи Посполитой, преобразовалась в конструкцию «что X». Однако, к сожалению, исследуемая конструкция не встретила в средневековых литовских памятниках, а единственный найденный нами пример из польского памятника уже имеет вид «что X»:

- (6) *Mędrca-у ow-i co roku udawa-l-i się na Gór-ę...*
мудрец-PL.NOM тот-PL.NOM что.год направляться-PST-3.PL RFL на гора-ACC.SG
'Те мудрецы каждый год направлялись на Гору...'
(Перегрин из Ополя (1260/1270 — ок. 1333), «Проповедь на праздник Богоявления»)

Это не подтверждает, и не опровергает нашу гипотезу. Для дальнейшей проверки нашего предположения следует подробнее изучить документы того периода, написанные на литовском, польском и западнорусском (другое название — проста мова) языках.

Veslava Račickaja (Vilniaus universitetas)

XVII a. pab. – XVIII a. Vilniaus naujųjų miestiečių baltiškios kilmės pavardžių rašybos polinkiai

XVII a. pab. – XVIII a. Vilniaus naujųjų miestiečių aktai surinkti ir publikuoti Agniaus Urbanavičiaus knygoje „Naujieji miestiečiai 1661–1795. Sąrašas“. Aktuose nurodomi naujojo miestiečio (toliau – nm) ir laiduotojo (toliau – laid.): vardas, pavardė, vardo priedėlis („Dominus“, „Nobilis“), profesija ar pareigos, kilmės vieta ir kita informacija. Iš šių aktų sąrašo rinktos ir analizuotos baltiškios kilmės pavardės, kurios rašomos lotynų kalba ir lenkų kalbos šiaurės pakraščių tarme. Todėl nagrinėjant baltiškios kilmės pavardžių rašybą atsižvelgiama į šios tarmės poveikį, aptariama, kokios lietuvių kalbai būdingos rašybos ypatybės lieka neatspindėtos arba atspindimos nenuosekliai. Pranešime apžvelgiama nedėsninga balsių, dvibalsių ir priebalsių rašyba.

1. Balsių rašyba:

- a) /ū/ užrašoma <u> *Dudowicz Josephus nm 1258*¹ (tačiau plg. *Rukoyc Andrzej nm 3868*);
- b) /i/ užrašoma <y>: *Dydelewicz Maciej laid. 2542*;
- c) /a/ užrašoma <o> *Korewa Ian nm 348*, *Monkiewicz Stanislaus laid. 1971* (tačiau plg. *Mankowski Joannes laid. 1103*), *Bombielewicz Michael nm 1056*, *Bombowicz Mathias nm 158*, *Bombulewicz Andreas nm 2718*, *Bombolewicz Andrzej laid. 2836*;
- d) /o/ užrašoma <a>: *Nareyko Christophorus nm 269*;
- e) /è/ užrašoma <ie>, <ia>, <e>: *Daugiello Mathias nm 2682*, *Dowgialtowicz Ignacy laid. 2937*, *Zusinel Ioannes laid. 46*;
- f) /e/ užrašoma <ie>: *Burnielewicz Piotr nm 3230*, *Kietwirtys Ian nm 368*.

2. Dvibalsių rašyba:

- a) /ai/ užrašoma <a>: *Dalidowicz Hryhory nm 2415*; /au/ – <a> *Mantatowicz Adamus nm 778*; /ei/ – <e>: *Korewa Ian nm 3487*;

¹ Skaičiai nurodo akto numerį, kuriame įvardytas asmuo yra paminėtas.

- b) /ai/ užrašoma <ay>, <oy>, <(i)ey>: *Daylidowicz Casimirus nm 840, Giedroyc Joannes nm 595, Skieystel Thomasz nm 377*; /au/ – <aw>, <ow>: *Dawborowicz Ioannes nm 571, Kantowt Christophorus II laid. 953*;
- c) /uo/ užrašoma <a>, <o>: *Jadoszewski Ian laid. 2559, 2601, Iodoszewski Ioannes laid. 2483*;

3. Priebalsių rašyba:

- a) /š/ užrašoma <s>: *Silinski Antoni laid. 4242*;
- b) /č/ užrašoma <c>: *Kurcewicz Christophorus nm 295*;
- c) /ž/ užrašoma <z>: *Mozeyko Nicolaus nm 1283*;
- d) /l/ užrašoma <ł> ir <l>: *Wileyko Stanislaus nm 111, Malkowski Demetrius nm 234*;
- e) /k/ užrašoma <ch> ir <c>: *Chalecki Ioannes nm 1183, Carwel Casimirus nm 889*;
- f) /j/ užrašoma <i>: *Iadaszewski Ian laid. 2320, Zudzieiewicz Mikołay laid. 390*;
- g) priebalsių [l], [ll], [t], [s] dvigubinimas: *Korwell Franciszek laid. 3954, Wozgiello Jerzy nm 2789, Korbuttowicz Andrzej laid. 3117, Uss Joannes nm 1008*. Tačiau plg. *Dowgiallowicz Ignacy laid. 2937, Dawgielowicz Faelix laid. 148; Kull Samuel nm 3217, Kułucki (Kołucki) Jakub laid. 3027, Milewicz Casimirus nm 2029, Millewicz Georgius laid. 671, Korbuttowicz Andrzej laid. 3117, Korbutowicz Andreas laid. 2635, 2930, 3005, 3017*;
- h) /v/ užrašoma <v>: *Vegiel (Wegiel) Cristianus nm 667*.

Tai, kad asmenvardžiai užrašomi šiaurės pakraščių lenkų kalbos tarpe, lėmė nenuoseklią ir variantišką baltišką kilmės asmenvardžių rašybą, o tai savo ruožtu apsunkina asmenvardžių kilmės nustatymą. Vienu atveju užfiksuota galima lotynų kalbos įtaka.

Giedrė Trakytė (Vilniaus universitetas)

Latvių ir lietuvių socialinės reklamos (remiantis konceptualiojo derinimo teorija): panašumai ir skirtumai

Po 2000 m. Joninių avarių Latvijoje pradėtos rengti kasmetės socialinių reklamų kampanijos. Panašiu metu Lietuvoje pradėta registruoti socialinė statistika, reprezentuojanti gyventojų socialines problemas, įskaitant tokias kaip alkoholis, rūkymas, narkotinių medžiagų vartojimas ir pan., tuomet taip pat paaiškėjo nemalonių faktų, parodžiusių socialinės reklamos reikalingumą šalyje.

Skirtingos socialinės reklamos suklestėjimo priežastys ilgainiui nulėmė ir skirtingus reklamos užsakovus bei reklamų cikliškumą, kas galėjo daryti įtaką pačių reklamų formai ir turiniui. Dviejų kaimyninių valstybių paskutiniųjų vienuolikos metų (2000–2011) spausdintų socialinių reklamų tyrimas leidžia įžvelgti tam tikrą šios srities skirtumą ir panašumą.

Socialinių reklamų analizei pasitelkta kognityvinės lingvistikos Konceptualiojo derinimo (*Conceptual Blending*) teorija. Šią teoriją išvystė Markas Turneris ir Gillesas Fauconnieris, sujungdami Konceptualiosios metaforos (*Conceptual Metaphor*) ir Mentalinių erdvių (*Mental Spaces*) teorijas. Iš vienos teorijos perimtas metaforinis žymėjimas, iš kitos – mentalinės erdvės, taip sukuriant keturių sričių – dviejų įvesčių, bendrosios erdvės ir suderintosios erdvės – tinklą. Tinklų rūšys: paprastieji, veidrodiniai, vienasričiai ir dvisričiai (Evans, Green 2006).

Tinkluose svarbų vaidmenį vaidina kompresijos ir vitaliniai santykiai, turintys savo porūšius. Vidiniai vitaliniai santykiai išlaiko ryšį tarp elementų erdvių viduje. Išoriniai vitaliniai santykiai parodo ryšius tarp įvesties erdvių. Jų rūšys: laiko, erdvės, reprezentacijos, pa(si)keitimo, vaidmens-reikšmės, analogijos, disanalogijos, dalies-visumos ir priežasties-pasekmės (Turner 2007).

Tyrimo nagrinėta 56 latvių ir 60 lietuvių spausdintų socialinių reklamų, braižant keturių sričių tinklą, kad išryškėtų reklamos elementų tarpusavio santykiai bei atsiskleistų, kokias prasmes užkoduoja tų elementų susiliejimas (pvz. kaip kraujo vaizdinys reklamoje prieš smurtą susijęs su pačiu smurtu). Tyrimas parodė, kad:

- esama įvairių išorinių vitalinių santykių porūšių, iš kurių išsiskiria keli tipiškesniausi: latvių reklamose – analogijos, priežasties-pasekmės ir reprezentacijos, lietuvių – reprezentacijos, dalies-visumos ir pa(si)keitimo, pastarasis latvių reklamose naudojamas itin retai;
- didelių skirtumų tarp tais pačiais vitaliniais santykiais paremtų reklamų nėra, jų tinklų struktūra kone identiška, dominuoja veidrodinis ir sudėtinis tinklai;
- pagrindinis latvių ir lietuvių spausdintų socialinių reklamų skirtumas – skirtingi vitaliniai santykiai reklamose, akcentuojant analogiškas socialines problemas.

Galima daryti išvadą, kad skirtingos socialinių reklamų vystymosi tendencijos (turint omenyje skirtingą jų suklestėjimo pradžią) iš dalies lemia tų reklamų skirtumus, bet ne tiek, jog kaimyninių valstybių reklamos skirtųsi kokybiškai ar vitalinių santykių variantų kiekiu.

Literatūra:

- Turner 2007 — M. Turner. *Conceptual Integration* // *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. New York, 2007. — p. 378–393.
- Evans, Green 2006 — V. Evans, M. Green. *Cognitive Linguistics: an Introduction*. Edinburgh, 2006.

Содержание

<i>I. Davidavičiūtė (Vilniaus universitetas)</i> . Triskiemenių lietuvių vardų, turinčių ((C)C)V(v)- tipo pirmąjį skiemenį, trumpinimas	1
<i>S. Gaigalaitė (Vilniaus universitetas)</i> . Lietuvių prielinksnio <i>per</i> ir latvių <i>pār</i> semantinė analizė	2
<i>E. Kazakėnaite (Viļņas universitāte)</i> . Vai K. Fīrekera perikopju teksti (1685) bija viens no E. Glikas grāmatas „Tas Jauns Testaments“ (1685) avotiem?	3
<i>E. Kučinskaitė (Vilniaus universitetas)</i> . Priešdėlio <i>da-</i> vartojimo arealas	4
<i>I. Loseva (Latvijas universitetas)</i> . Gyvūnų ir augalų pavadinimų panašumai ir skirtumai lietuvių kalbos ir latvių kalbos latgališkose šnektose	5
<i>Г. А. Мороз (РГГУ)</i> . Литовская конструкция « <i>kas</i> + существительное» в ареальном аспекте	7
<i>V. Račickaja (Vilniaus universitetas)</i> . XVII a. pab. – XVIII a. Vilniaus naujųjų miestiečių baltiškios kilmės pavardžių rašybos polinkiai	9
<i>G. Trakytė (Vilniaus universitetas)</i> . Latvių ir lietuvių socialinės reklamos (remiantis konceptualiojo derinimo teorija): panašumai ir skirtumai	10